

Povjerenje između prijatelja različitog spola i seksualne orijentacije u kontekstu adaptivnog reproduktivnog ponašanja

Ivanović, Marija

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:752231>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-19**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za psihologiju

Preddiplomski jednopredmetni sveučilišni studij psihologije

Marija Ivanović

**Trust between friends of different genders and
sexual orientation in the context of adaptive
reproductive behavior**

Završni rad

Zadar, 2018.

Sveučilište u Zadru

Odjel za psihologiju

Preddiplomski jednopredmetni sveučilišni studij psihologije

Povjerenje između prijatelja različitog spola i seksualne orijentacije u kontekstu adaptivnog
reproduktivnog ponašanja

Završni rad

Student/ica:

Marija Ivanović

Mentor/ica:

prof. dr. sc. Zvezdan Penezić

Zadar, 2018.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Marija Ivanović**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Povjerenje između prijatelja različitog spola i seksualnih orijentacija u kontekstu adaptivnog reproduktivnog ponašanja** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 24. rujna 2018.

Sadržaj:

Sažetak:.....	1
Summary:.....	2
1. UVOD	3
1.1. Općenito o prijateljstvu i povjerenju	3
1.2. Istospolna i raznospolna prijateljstva kod heteroseksualaca	4
1.3. Prijateljstva osoba različite seksualne orijentacije	5
1.3.1. Prijateljstva heteroseksualnih žena s homoseksualcima	6
1.4. Prijateljstva u kontekstu evolucijske psihologije: polazište za istraživanje	7
2. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE	11
3. METODA	11
3.1. Sudionici	11
3.2. Mjerni instrument	12
3.3. Postupak	12
3.3.1. Predistraživanje	12
3.3.2. Glavno istraživanje	13
4. REZULTATI	15
5. RASPRAVA	18
6. ZAKLJUČCI	24
7. LITERATURA	25
8. PRILOZI.....	28
8.1. Facebook profil virtualnog prijatelja/prijateljice Vanje i početni scenarij.....	28
8.2. Savjeti vezani uz udvaranje	29
8.3. Savjeti vezani uz akademski uspjeh.....	30

Povjerenje između prijatelja različitog spola i seksualnih orijentacija u kontekstu adaptivnog reproduktivnog ponašanja

Sažetak

Premda se čini kako je potreba za povjerljivim, toplim prijateljskim odnosom u današnjem, sve otuđenijem i manipulativnijem društvu potrebna no ikada, evolucijski korijeni ove potrebe su jasni: optimalni interpersonalni odnosi našim precima bili su od izuzetne važnosti u preživljavanju i reprodukciji. Od svih „miješanih“ prijateljstava s obzirom na spol i seksualnu orijentaciju prijatelja, posebno su intrigantna ona između homoseksualaca i heteroseksualki te se čine najadaptivnijima za obje strane u kontekstu evolucijske psihologije, posebno kad ih se uspoređi s ostalim prijateljskim dijadama. Naime, budući da su homoseksualci muškarci, ispunjavaju ženama potrebu za sigurnošću i zaštitom kao nježnijem spolu. Daju im informacije o muškom svijetu, a da pritom izostaju seksualne tenzije - koje takav odnos s hetero prijateljima kvare te s njima ostvaruju intiman, blizak i podržavajući odnos. Drugim riječima, zbog izostanka interspolnih i intraspolnih obmanjujućih strategija koje su prisutne u prijateljstvima žena s hetero prijateljima i prijateljicama, žene u takvom, seksualno nenabijenom odnosu, osjećaju veću dobronamjernost, tj. više vjeruju homoseksualcima.

U online eksperimentu sudjelovale su sudionice isključivo heteroseksualne orijentacije, koje su s obzirom na spol i seksualnu orijentaciju Vanje, virtualnog prijatelja/ice razvrstane u tri nezavisne skupine - Vanja kao heteroseksualac (N=85), homoseksualac (N=74) ili heteroseksualka (N=92). Sve su sudionice procjenjivale dobronamjernost Vanjinih savjeta u dvjema ženama relevantnim domenama, udvaranje i akademska pitanja. Dobiveni rezultati pokazuju da žene općenito više vjeruju savjetima za udvaranje nego akademskim, neovisno o tipu prijatelja te da homoseksualcima više vjeruju nego hetero prijateljima/icama, glede udvaranja, što je očekivano, no homoseksualcima više vjeruju i glede akademskih savjeta, što nije u skladu s polaznom hipotezom. Sve navedeno je objašnjeno u kontekstu evolucijski adaptivnog ponašanja, uz dodatna pojašnjenja relativne popularnosti homoseksualaca kao savjetodavaca, čak i u neseksualnom kontekstu.

Ključne riječi:

Prijateljstvo, povjerenje, spol, seksualna orijentacija, adaptivno reproduktivno ponašanj

Trust between friends of different genders and sexual orientation in the context of adaptive reproductive behavior

Summary

Although the need for a confidential, warm friendships in today's increasingly alienated and manipulative society is needed, the evolutionary roots of this need are clear: the optimum interpersonal relationships in our ancestors lives were of outstanding importance in survival and reproduction. Of all the "mixed" friendships with regard to the sex and sexual orientation, those between homosexual men and heterosexual women are particularly intriguing and are the most adaptive for both sides in the context of evolutionary psychology, especially when they are compared with other friendship dyads. Namely, since homosexuals are men, they satisfy women's need for security and protection as a gentler sex, they are informative about the male world without sexual tensions. In other words, due to the lack of intersexual and intrasexual conciliating strategies that are present in the friendships of women with heterosexuals, women in this sexually uncharged relationship feel more benevolence and believe more homosexuals.

The online experiment involved three independent groups of exclusively heterosexual women, with regard to gender and orientation of Vanja, virtual FB friends: Vanja as heterosexual male (N=85), homosexual male (N=74), heterosexual female (N=92). All participants were estimating benevolence of his mating / academic advices. The results indicate that women trust more in mating advices rather than academic, regardless of the friend, and homosexuals are more trusted, regardless of advice type. All these results are explained in the terms of evolutionary adaptive behavior, with additional explanations of relative popularity of homosexuals as advisors, even in nonsexual context.

Keywords:

Friendship, trust, gender, sexual orientation, adaptive reproductive behavior

1. UVOD

1.1. Općenito o prijateljstvu i povjerenju

Prijateljstvo podrazumijeva *kvalitativnu vezu* između dviju i više osoba, koje ne pripadaju istom obiteljskom krugu (Ćubela-Adorić i Lacković-Grgin, 2006), a bazira se na dobrovoljnoj međuzavisnosti iz koje proizlaze njihovi socio-emocionalni ciljevi, poput različitih vrsta i razina druženja, međusobne pomoći, intime i emocija (Hays, 1988; prema Hedrih, Pedović i Želeskov Đorić, 2009). Prijateljske odnose, za razliku od većine drugih privrženih odnosa, poput obiteljskih, slobodnom voljom stvaramo i prekidamo. Međutim, da bi ono opstalo, potrebno je da se prijatelji pridržavaju određenih pravila. Bubaš i Bratko (2007) navode pet vrsta faktora interpersonalnih pravila u prijateljskim odnosima, a to su redom: dobronamjernost (lojalnost, povjerenje, uzvratanje), druželjubivost (izražavanje emocija, društvenost), prikladnost (primjereno odijevanje, izbjegavanje osjetljivih tema), samokontrola (kontroliranje osjećaja, izbjegavanje pokazivanja negativnih oblika ponašanja prema osobi) te usmjerenost na sebe (asertivnost, stavljanje osobnih ciljeva u prvi plan).

Međusobno povjerenje prijatelja nesumnjivo igra popriličnu ulogu u stvaranju toplog, podržavajućeg odnosa, a ono se može promatrati kroz faktor dobronamjernosti. Detaljnije, pravila dobronamjernosti su: poštovati osobne tajne, tj. privatnost drugih, ne iskorištavati ih, već im pomoći, biti lojalan, poštovati dogovor i tretirati ih ravnopravnima – jednako i pravedno (Bubaš i Bratko, 2007).

Jedna od najboljih prijateljskih funkcija u kojoj se ogleda i razina uzajamnog poštovanja jest i savjetodavna, gdje prijatelj koji prima savjet mora itekako imati povjerenja u prosudbe svoga prijatelja savjetodavca te u njegovu dobronamjernost, po čemu zapravo, najčešće i razlikujemo prijatelje od neprijatelja, ali i svrstavamo različite prijatelje na različite pozicije kontinuuma bliskosti, povezanosti, lojalnosti i povjerenja.

Zaključno, povjerenje je vrlo važan element prijateljstva jer, izlažući se nekome, riskiramo da taj netko izigra naše povjerenje, no isto tako, ako se radi o pravom prijatelju, postaje nam sigurna baza koja podupire restrukturiranje identiteta kada je nužno i jača samoafirmaciju (Pahl, 1998).

1.2. Istospolna i raznospolna prijateljstva kod heteroseksualaca

Spol i seksualna orijentacija prijatelja dodatni su faktori koji utječu na prijateljske veze, a relativna su neistraženi u odnosu na ostale temeljne, socio-emocionalne faktore prijateljstava.

Razmotrimo prvo spolne razlike. Naime, dok su ženska istospolna prijateljstva intimnija od muških, koja se pak baziraju na zajedničkim aktivnostima (Bank i Hansford, 2000), muško-ženska prijateljstva su rjeđa i traju kraće (Berk, 2008). U odnosu na istospolna prijateljstva, raznospolna prijateljstva su tek odnedavno predmet znanstvenih istraživanja, vjerojatno jer ih se smatra novinom i rijetkom pojavom (Monsour, 2002; prema Salkičević, 2009). Upravo su muško-ženska prijateljstva kroz povijest bila pod najvećim utjecajem kulturnih normi, budući da je jedini valjani razlog druženja nesrodnika suprotna spola bio romantičan odnos (Rawlins, 1982; prema Salkičević, 2009). Ipak, raznospolna prijateljstva mogu nalikovati istospolnim ako su platonska, neekskluzivna te ako prijatelji nisu vođeni strašću (Sternberg, 1986; prema Lenton i Webber, 2006). Međutim, više od polovice (62%) muškaraca i žena osjećaju određenu seksualnu tenziju u svojim prijateljskim odnosima s osobama suprotnog spola, a spolne razlike se ogledaju u tome što je za muškarce ta tenzija najčešće razlog počinjanja prijateljstva sa ženom, dok ona za žene češće predstavlja neugodu koja im kvari prijateljski odnos (Sapadin, 1988; prema Čubela-Adorić i Lacković-Grgin, 2006).

Brojni drugi autori potvrđuju nalaze da privlačnost igra važnu ulogu u raznospolnim prijateljstvima (Afifi i Faulkner, 2000; Bleske i Buss, 2000; Bleske-Reчек i sur., 2012; Halatsis i Christakis, 2009; Kaplan i Keys, 1997; Reeder, 2000; Weger i Emmet, 2009) i premda se ona ne mora nužno manifestno ostvariti kao seksualni odnos (Reeder, 2000), oko pola mladih su ipak imali seksualni snošaj s prijateljem suprotna spola (Afifi i Faulkner, 2000). Ovakve rezultate može objasniti činjenica da dva spola različito procjenjuju potencijal da se iz prijateljskih odnosa izrodi „nešto više“, što bi značilo da odgovor na vječno pitanje – mogu li muškarac i žena biti *samo* prijatelji, ponajprije ovisi o tome kome je isto upućeno. Naime, žene prijateljstvo s muškarcima vide kao mogućnost maskulinije društvene interakcije (grublji humor, gledanje sportskih utakmica i sl.), a muškarci na takva prijateljstva često gledaju kao na odnos koji je uvertira ljubavnom (Bleske Reчек i Buss, 2001). Drugim riječima, muškarci i žene različito percipiraju količinu njima upućenog seksualnog interesa od strane prijatelja suprotna spola, pri čemu vrše projekciju vlastitog interesa prema prijatelju/prijateljici. Tako muškarci precjenjuju, a žene podcjenjuju količinu seksualnog interesa od strane prijateljice/ prijatelja (Koenig, Kikpatrick i Ketelaar, 2007). Dok je komponenta seksualne privlačnosti važnija muškarcima, ženama je važnije pronaći prijatelje koji će im moći pružiti fizičku zaštitu. Ovu karakteristiku žene procjenjuju poželjnom neovisno o tome jesu li slobodne ili u vezi. Prema nekim istraživanjima, izostanak osjećaja sigurnosti i fizičke zaštite ženama je češći razlog za prekid prijateljstva nego muškarcima. S

druge strane, neka istraživanja ukazuju na to da fizička zaštita nije motiv niti za početak prijateljstva niti za njegov kraj, već samo jedna od pogodnosti takvog odnosa (Bleske i Buss, 2000).

1.3. Prijateljstva osoba različite seksualne orijentacije

Spolna dihotomija u percipiranju kvalitete, razlozima započinjanja i razvrgavanja raznospolnih prijateljstava temelji se na velikom broju istraživanja koja su provedena na isključivo heteroseksualcima ili se pak seksualno opredjeljenje istraživačima nije činilo kao relevantan faktor s obzirom da neheteroseksualci imaju izrazito malen udio u populaciji. Međutim, u novije vrijeme ljudska seksualnost prestaje biti tabu tema te se sve više naglašava potreba senzibiliziranja društva za poštovanje seksualne različitosti. U skladu s tim, na seksualnu opredjeljenost se može gledati kao na posebno zanimljivu i relativno neistraženu determinantu prijateljskih odnosa.

Općenito, seksualna orijentacija podrazumijeva emocionalnu, seksualnu i romantičnu privlačnost prema drugoj osobi, koja je relativno stabilna i predstavlja bitnu komponentu identiteta (Parmač, 2005), a kod većine ljudi se formira vrlo rano u životu, interaktivnim doprinosom bioloških, kognitivnih i socijalnih faktora (Bosanac i Bjelić, 2002; Tomić i Čepulić, 2013). S obzirom na to privlače li ih suprotni ili isti spol, uobičajena je podjela na dvije skupine, tj. na heteroseksualnu i homoseksualnu, iako postoji i određeni broj ljudi koji stupaju u odnos s osobama obaju spolova, tzv. biseksualci (Tomašević, 2003). Heteroseksualnu skupinu čini velika većina pojedinaca koja ju opaža od svog rođenja kroz odnose vlastitih roditelja (Tomašević, 2003; Tomić i Čepulić, 2013). Heteroseksualnost je dominantna seksualna orijentacija, ponajprije jer je prvorazredni primjer psihološke adaptacije, kako to navodi Buss (2012), budući da direktno podupire razmnožavanje.

O prijateljstvima osoba različitih seksualnih orijentacija još uvijek ne znamo puno, što se može pripisati brojnim čimbenicima, od relativne društvene netrpeljivosti prema različitostima, netoleranciji i nasilju nad gejevima i lezbijkama do praktične činjenice da je takvim osobama izrazito teško „izaći iz ormara“, a kamoli sudjelovati u istraživanjima. Ipak, neke činjenice stoje. Tako npr. Baiocco, Santamaria i Lonigro (2014) navode da homoseksualne osobe imaju više najboljih prijatelja suprotnog spola te različitih seksualnih orijentacija, za razliku od heteroseksualaca. Međutim, homoseksualci izvještavaju o većem broju raznospolnih prijateljstava u odnosu na lezbijске, dok se kod heteroseksualnih osoba takav trend odnosi više na žene nego na muškarce. Osim toga, pokazalo se da kvalitetni

prijateljski odnosi homoseksualaca s osobama različitog spola i orijentacije reduciraju socijalnu anksioznost, kojoj je ova manjinska skupina posebno izložena, pogotovo ako nema adekvatnu socijalnu potporu. Općenito u društvima s tradicionalnim vrijednostima, gdje je rodna segregacija jasno naglašena, uspostavljanje i naročito održavanje spolno miješanih prijateljstava je izrazito teško, no najmanje socijalne potpore ipak dobivaju miješana prijateljstva po pitanju seksualne orijentacije, poglavito ako je društvo neinformirano i netolerantno na raznolikost seksualnih orijentacija. Žene su općenito više prijateljski naklonjene homoseksualnim osobama te su manje sklone biti homofobne prema seksualnim manjinama, dok su muškarci puno rigidniji i netolerantniji (Meyer, 2003).

1.3.1. Prijateljstva heteroseksualnih žena s homoseksualcima

Od svih „miješanih“ prijateljstava s obzirom na spol i seksualnu orijentaciju prijatelja, ona između heteroseksualnih žena i homoseksualnih muškaraca posebno su zanimljiva te izazivaju još više kontroverzi od onih između muškaraca i žena koji su heteroseksualno orijentirani. Dosadašnja istraživanja nisu brojna, iako je interes za takve odnose već duže prisutan i prepoznat, ponajviše u filmskoj industriji i općenitije, pop kulturi pretežito individualističkih zapadnih društava. Tako su prijateljstva homo muškaraca i hetero žena često približena širim masama pomoću najčešće komičnih ekranizacija popularnih serija, poput, recimo, „Seks i grad“.

Znanstvena istraživanja ne podižu toliku zvjezdanu prašinu, no, iako tek nedavno, potencijal i neiscrpljenost ove tematike je prepoznata (Castro-Convers, Gray, Ladany i Metzler, 2005; Cruz i Dolby, 2007; Grigoriou, 2004; Hopcke i Rafaty, 1999; Maitland, 1991; Malone, 1980; Thompson, 2004; svi prema Russell, DelPriore, Butterfield i Hill, 2013). Prvotne studije o bliskosti ovih jedinstvenih dijada bile su kvalitativne po svojoj prirodi te je fokus bio na ženama koje se često druže s homoseksualcima – engl. *“fag hags”* ili *“fruit flies”* (Castro-Convers i sur., 2005; Grigoriou, 2004; Moon, 1995; Tillmann-Healy, 2001, svi prema Russell i sur., 2013). Dobiveni rezultati ukazuju da homo, u odnosu na hetero muškarce, svojim prijateljicama pružaju više pozitivne pažnje – više ih prihvaćaju i dive im se bez obzira na njihov fizički izgled (Cho, 2001; Warren, 1976), odnosno osjećaju se cijenjeno zbog svoje osobnosti, a ne zbog svoje seksualnosti kao kad su prijateljice hetero muškarcima (Cho, 2001; Hopcke i Rafaty, 1999; Malone, 1980). Samim time, žene s više homoseksualnih prijatelja se osjećaju seksualno privlačnije, više cijene svoje tijelo u odnosu na žene koje nemaju takve prijatelje (Barlett, Patterson, VanderLaan i Vasey, 2009), iskrenije su i osjećaju se sigurnije

pri takvim druženjima u odnosu na druženja s hetero prijateljicama i prijateljima. Naime, pošto su oni ipak muškarci, zadovoljavaju potrebu žena za sigurnošću, zaštitom i emocionalno bliskim odnosom, bez prisutnosti ikakvih seksualnih tenzija koje mogu biti prisutne kod heteroseksualnih prijatelja (Grigoriou, 2004).

Istraživanja su potvrdila da i homoseksualci dijele slično mišljenje o svojim hetero prijateljicama – smatraju ih pouzdanim informacijskim izvorima s obzirom na njihov romantičan život i iskustva s ostalim homoseksualcima, a odnose s njima opisuju kao jako značajne i duboke, dok svoja platonska homo prijateljstva smatraju površnim i plitkim (Grigoriou, 2004).

Prva eksperimentalna istraživanja ovakvih prijateljstava su proveli Russell i sur. (2013 i 2015), a njihovi nalazi ukazuju na tendenciju žena da s većim povjerenjem prihvataju savjete homo prijatelja o udvaranju, no ne vjeruju da će im oni uistinu više pomoći u pronalaženju konkretnog romantičnog partnera u odnosu na hetero prijatelje i prijateljice. S druge strane, homoseksualci više vjeruju savjetima svojih prijateljica, ali očekuju i višu razinu pomoći pri pronalaženju partnera, nego što očekuju od homo prijatelja i prijateljica. Isti autori su kasnije potvrdili i da navedeni efekt vrijedi samo onda kada je predmet savjeta vezan uz udvaranje, dok u neseksualnim okolnostima, npr. poslovnom životu žene sve tri vrste prijatelja smatraju jednako (ne)dobronamjernima jer se pretpostavlja da u takvim, poslovno kompetitivnim situacijama, žene kao jednaku opasnost za svoju kompetentnost smatraju ljude možda različitog spola i orijentacija, ali koji su jednako poslovno - ambiciozni, a što nema veze sa seksualnom orijentacijom, već motivacijom za postignućem.

1.4. Prijateljstva u kontekstu evolucijske psihologije: polazište za istraživanje

Premda se čini da današnje društvo postaje sve više manipulativno, a pojedinci međusobno alijenirani, potreba za povjerljivim odnosima oduvijek je bila neophodna za uspješnu prilagodbu, čak i u davnoj evolucijskoj prošlosti. Naime, bitni interpersonalni odnosi su našim precima bili od izuzetne vrijednosti u preživljavanju i reprodukciji, tj. koristi koje iz prijateljskih odnosa mogu proizaći su izravno ili pak neizravno povezane s razmnožavanjem, kao glavnom okosnicom opstanka vrste (Buss, 2012). Pružajući nam hranu, zaklon i skrb u slučaju bolesti, prijatelji rješavaju naš adaptivni problem preživljavanja, dok se u koštac s našim adaptivnim problemom razmnožavanja hvataju tako što nas upoznaju s potencijalnim partnerima. Međutim, prijateljstva vrlo lako mogu postati i maladaptivna za naš opstanak ukoliko troškovi prijateljstva dominiraju nad koristima. Glavni problemi pritom su, otkrivanje

osobnih podataka neprijateljima te natjecanje za pristup istim resursima i/ili partnerima, a manifestiraju se kroz zlonamjernost, neiskrenost, odnosno nisku razinu lojalnosti, povjerenja i bliskosti.

Dobitci i troškovi također ovise o spolu prijatelja: istospolna prijateljstva su funkcionalnija te jako do izražaja dolazi potreba prijatelja za prihvaćanjem (Rose 1985; prema Canary i Emmers-Sommer, 1997), ali u isto vrijeme istospolni prijatelji lako mogu postati suparnici u borbi za partnera (Buss, 2008). Raznospolna prijateljstva najčešće imaju informacijsku vrijednost pri boljem upoznavanju suprotnog spola (Canary i Emmers-Sommer, 1997), odnosno pružaju nam informacije kako privući potencijalnog partnera (Bleske i Buss, 2000). U tom smislu, prijatelji suprotna spola profitiraju od takvih odnosa jer postaju učinkovitiji pri privlačenju partnera, bolji partneri te općenito osiguravaju širu bazu potencijalnih budućih partnera (Salkičević, 2009). Nadalje, spolne razlike u percepciji takvih prijateljstava se mogu objasniti kao manifestacija različitih reproduktivnih strategija, odnosno posljedica su adaptacije problemima s kojima su se muškarci i žene morali suočiti tijekom evolucije.

Trivers (1972; prema Salkičević, 2009) je predložio teoriju roditeljskog ulaganja, prema kojoj muškarci i žene imaju drugačije strategije pri odabiru partnera s obzirom na količinu resursa koje su uložili u potomstvo. Budući da žene ulažu više u donošenje potomstva na svijet (trudnoća) i njihov opstanak (laktacija i ostale vrste hranjenja, zdravstvena skrb), postale su diskriminativnije, tražeći partnera koji je sposoban pružiti podršku tijekom trudnoće i podizanja potomaka – dakle, ženama je bitnije da ih prijatelj zaštiti. S druge strane, s obzirom na to da su muškarci spol koji je ulagao manje, a mjerilo njihovog relativnog reproduktivnog uspjeha je bio prvenstveno broj žena s kojima su spolno općili (Buss, 2012), ciljevi muškaraca su pronaći fertilne partnerice, kako bi si osigurali što više potomaka, čime su evoluirale njihove preferencije za raznolikim mnoštvom seksualnih partnerica (Bleske i Buss, 2000; prema Salkičević, 2009). Ovakve pretpostavke su potvrdila brojna istraživanja: muškarcima je privlačnost njihovih prijateljica jako bitan facilitator te su kroskulturalno snažnije orijentirani na kratkotrajne seksualne veze (Buss i Schmitt, 1993; Schmitt, 2005), priželjkuju veći broj seksualnih partnera (Schmitt, Shackelford, Duntley, Tooke, i Buss, 2001) te maštaju više o seksualno nedostupnim partnericama (Ellis i Symons, 1990). Na koncu, evolucijska prednost takvih odnosa očigledna je jer omogućava održavanje odnosa s potencijalnim partnerima te ako se trenutna veza prekine, bit će potrebno kraće vrijeme za prikupljanje potrebnih informacija o prikladnosti prijatelja kao novog partnera.

Opasnost koja se nameće za naivnijeg člana raznospolnih prijateljstava su interspolne strategije, kojima se vrši utjecaj privlačenjem - ili manipulacija upravo na onog prijatelja suprotnog spola koji je cilj romantičnih težnji drugog prijatelja. Tooke i Camire (1991) navode brojne takve taktike, koje uključuju širok spektar pomno osmišljenog ponašanja u svrhu privlačenja potencijalnog partnera, poput isticanja dominantnosti - resursa (npr. odijevanje markirane odjeće iako životni standard nije toliko visok), hvalisanja o sposobnostima, korištenja sredstava za uljepšavanje i atraktivniji vanjski izgled (make-up, uska i crna odjeća, sunčane naočale), do prikazivanja sebe ljubaznijima, iskrenijima, više interpersonalno uključenima (npr. pretvaranje da aktivno slušamo njihove monologe) no što zaista jesmo. Također, obmane uključuju i treću osobu (npr. prijatelj glumi veću maskulinitet pred društvom) i za ovaj rad posebno bitno, prikriivanje/iskrivljavanje stvarnih seksualnih namjera (npr. žena se predstavlja da je „slatka i nevina“ ili da je „ledena kraljica“). Rezultati navedenih autora ukazuju na to da prijatelji svoje prijateljice obmanjuju ponajviše pretvaranjem da su ljubazniji, iskreniji i povjerljiviji no što zaista jesu, stavljajući naglasak pritom na svoje resurse i dominantnost, dok se žene više trude zabljesnuti po pitanju fizičkog izgleda. Ovakvi rezultati pokazuju da muški prijatelji nisu vrijedan izvor intime koje žene postižu s homoseksualcima, ponajprije radi toga što njihova neiskrenost, laskanje i opterećenost na seksualne težnje interferira i narušava povjerenje u njih pa to i objašnjava nalaze uglavnom kvalitativnih studija u kojima žene izvještavaju o manjku intimnosti i potpore u odnosu s heteroseksualnim muškarcima, odnosno konstatiraju da su im takvi odnosi zabavni, no – ništa više (Grigoriou, 2004).

Za razliku od miješanih, istospolna prijateljstva imaju i nešto drugačije evolucijske korijene. Informacije o željama i potrebama suprotnoga spola i muškarci i žene smatraju manje informativnim i točnim ako dolaze od prijatelja istog spola, u odnosu na one drugoga spola. Razlog tome je intraspolno natjecanje, koje se vrši ponajviše putem intraspolnih taktika, koje su usmjerene prema suparnicima, dakle prijateljima istoga spola. Tako je moguće prenaplašavati svoj seksualni promiskuitet (npr. nošenje puno kondoma uvijek sa sobom), intenzivan seksualni život i popularnost (hvalisanja o velikom broju partnera i vlastitoj poželjnosti), superiornost (u odnosu na ostale istog spola glumljenje veće femininosti/maskuliniteta), do poboljšanja tjelesnog izgleda i pokazivanja indiferentnosti („hard to get“).

U istraživanju Tookea i Camirea (2001), muškarci su opet dominirali u gotovo svim ovim strategijama u odnosu na žene, što potvrđuje činjenicu da je rivalstvo između muškaraca za

partnericu puno izraženije jer žene, kao evolucijski izbirljiviji spol, biraju. Cox i Fisher (2011) su kategorizirali strategije intraspolnog natjecanja u četiri kategorije: samopromoviranje (flert, izazovna odjeća), ponižavanje suparnika (tračanje, agresivnost), manipulacija suparnikom te potencijalnim partnerom (prenaglašavanje suparnikovih mana i sličnosti s nama, intenzivno druženje s potencijalnim partnerom). Njihovi rezultati ukazuju na nepostojeće spolne razlike u korištenju navedenih, što bi značilo da i žene, jednako kao muškarci, mogu biti itekako opake kada žele osvojiti partnera, što je ujedno i objašnjenje činjenice da žene imaju manje povjerenja u druge žene kada se radi o davanju ljubavnih savjeta jer uvijek postoji pitanje – što ako je ona isto zainteresirana za njega?

Što se tiče prijateljskih odnosa između gej muškaraca i hetero žena, evolucijsko objašnjenje je jasno: u takvim interpersonalnim odnosima izostaje svaki vid emocionalne manipulacije koji bi bio u podlozi seksualne privlačnosti prema prijateljici ili pak percipiranjem prijateljice kao potencijalne suparnice u borbi za muškarca svog života. Drugim riječima, radi izostanka interspolnih i intraspolnih reproduktivnih obmanjujućih strategija, logično je očekivati da će žene u takvom, seksualno manje nabijenom kontekstu, osjećati veću dobronamjernost, a manju zlonamjernost od strane homoseksualnih prijatelja te shodno tome, imati više povjerenja u njih. Bitno je također i odnos navedenih „*najboljih kompića*“ promatrati u odnosu na prijateljstva s pripadnicima ostalih seksualnih orijentacija, primjerice, odnos hetero žena s hetero prijateljicama i prijateljima te homoseksualaca s homo prijateljicama i prijateljima. Ako se usredotočimo na hetero žene, studije uistinu potvrđuju da one izvještavaju o nižoj razini bliskosti, intimnih razgovora, potpore te emocionalne ekspresivnosti, a prevelikoj razini seksualne napetosti u prijateljstvima s hetero muškarcima, a često se osjećaju i podcijenjeno. S druge strane, homoseksualci im mogu, budući da su muškarci, jednako kvalitetno ispuniti potrebu za sigurnošću i zaštitom kao nježnijem spolu, a da pritom, zbog izostanka seksualnih tenzija, intiman, blizak, topao i podržavajući odnos ne ispašta. S njima bez zadržke, puno slobodnije izražavaju i raspravljaju o svojim mislima i osjećajima (Grigoriou, 2004). Mogli bismo se sada zapitati ne dobivaju li zadnje navedene „koristi“ od prijateljstva i u istospolnim prijateljstvima, pošto je poznato da prijateljice svoj odnos grade na većem stupnju emocionalne bliskosti i intime. Navedeno je točno, takva prijateljstva su slična po pitanju otvorenosti, zabave i podrške u odnosu - čak štoviše, žene više pričaju s drugim ženama o seksu nego s homoseksualcima (Grigoriou, 2004). Međutim,

smatraju ih ipak, pošto su *žene*, manje objektivnima i sklonijima stereotipima te manje informativnima o muškom svijetu.

2. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi percipiraju li heteroseksualne žene prijateljske savjete heteroseksualnih prijatelja i prijateljica te homoseksualnih prijatelja jednako dobronamjernima s obzirom na vrstu savjeta (vezani uz udvaranje potencijalnom romantičnom partneru/ akademski uspjeh).

Problemi:

1. Provjeriti postoji li razlika u povjerenju koje žene imaju prema svojim prijateljima ovisno o tome radi li se o savjetu vezanom uz udvaranje ili akademski uspjeh.
2. Provjeriti postoji li razlika u povjerenju kod prijateljskih dijada žena s pojedinim prijateljima (heteroseksualni prijatelj i prijateljica, homoseksualni prijatelj).

Hipoteze:

1. Budući da su sudionice mahom studentice, kojima je akademski uspjeh trenutno bitna domena u životu, no s druge strane i mlade žene na vrhuncu svoje reproduktivne moći, za pretpostaviti je da će pomoću obje vrste savjeta jednako diskriminativno prosuđivati dobronamjernost pojedinog prijatelja, tj. da neće biti razlike u iskazanom povjerenju prema prijateljima ovisno o vrsti savjeta (udvaranje/ akademski).
2. a) Radi izostanka intraspolnih i interspolnih obmanjujućih strategija, očekuje se da će žene više vjerovati svojim homoseksualnim prijateljima, nego drugim prijateljima, kojima će jednako vjerovati, no samo kad se prijateljski savjeti odnose na udvaranje potencijalnom romantičnom partneru.
2. b) U slučaju prijateljskih savjeta o akademskom uspjehu, pretpostavlja se da će žene jednako vjerovati svim prijateljima, neovisno o njihovom seksualnom usmjerenju.

3. METODA

3.1. Sudionici

Pristrani uzorak činilo je 251 sudionica isključivo heteroseksualne spolne orijentacije u dobi od 17 do 34 godine ($M=22.02$; $SD=2.51$). Detaljnije, sudionicama je slučajno dodijeljen određeni tip Facebook profila prijatelja/ice Vanje, s obzirom na njegov/njenu spol i seksualnu

orijentaciju pa su raspoređene u tri nezavisne skupine: sudionice čiji je prijatelj Vanja hetero (N=85), homo muškarac (N=74) ili hetero žena (N=92).

3.2. Mjerni instrument

S obzirom na relativnu neistraženost teme, u svrhu prikupljanja podataka za ovo istraživanje slijedene su upute opisane u istraživanju Russella i sur. (2015). Početni podražajni materijal činila su tri tipa Facebook profila virtualnog prijatelja/ice Vanje, koji su izrađeni u predistraživačkoj fazi (vidjeti pod *Prilozi*), a sadržavali su sliku profila te informacije o Vanji: seksualnu orijentaciju i spol (Vanja kao hetero, homo muškarac, hetero žena) te hobije (planinarenje, gluma, plivanje). Ključna informacija – ona o spolu i seksualnoj orijentaciji Vanje, bila je jednako istaknuta u profilu kao i ostale informacije, čime se nastojalo spriječiti da sudionice izostave tu informaciju prilikom odlučivanja o tome vjeruju li Vanji ili ne.

Nakon početnog upoznavanja s Vanjom, slijedio je ključni podražajni materijal – Vanjini prijateljski savjeti upućeni sudionicama, o udvaranju ili akademskim pitanjima. Stoga, eksperimentatorica je posebno u svrhe ovog istraživanja morala unaprijed osmisliti po pet scenarija za obje skupine prijateljskih savjeta, vodeći računa da savjeti u određenoj kategoriji pokrivaju širi spektar primjenjivih, životnih socijalnih situacija, a da opet budu usuglašeni s obzirom na sržnu tematiku (svih deset scenarija je moguće pregledati na kraju, pod *Prilozi*). Nakon svakog od deset slučajno rotiranih savjeta, slijedila je procjena Vanjine dobronamjernosti pomoću skale procjene, gdje je „1“ značilo „Uopće ne vjerujem Vanji.“, „4“ - „Nisam sigurna.“, a „7“ – „U potpunosti vjerujem Vanji.“. Ukupan rezultat povjerenja za svaku domenu posebno formiran je kao aritmetička sredina svih pet procjena. Time je za svaku sudionicu formirano po dva rezultata – prosječno povjerenje u savjete o udvaranju/ o akademskim pitanjima. Nakon završene procjene povjerenja u svih deset scenarija, slijedilo je zadnje pitanje kojim se nastojalo kontrolirati da u daljnjoj obradi budu samo odgovori onih sudionica koje jesu obratile pozornost na Vanjino seksualno usmjerenje, što je detaljnije opisano pod *Postupak*.

3.3. Postupak

3.3.1. Predistraživanje

Cilj predistraživanja bio je stvoriti profil virtualnog FB prijatelja/ice Vanje - mete. Prvi i osnovni korak pri tome bio je odabir Vanjina izgleda, točnije lica.

Slike potencijalnih meta preuzete su sa javne stranice www.statisti.hr, na kojoj pretežito mladi pojedinci iz raznih dijelova Republike Hrvatske oglašavaju svoje usluge kao statisti,

glumci i manekeni. Pri odabiru se vodilo računa da osobe na slikama budu međusobno ujednačene po: dobi (19-23 g. i samim time slične dobi kao potencijalne sudionice), izrazu lica, položaju glave te u slučaju ženskih slika, da su podjednako našminkane, a da su pritom što raznolikije po pitanju pojedinih aspekata fizičkog izgleda (npr. boja kose, boja očiju, brada, itd.).

Prigodni uzorak studenata psihologije (N=24) je procjenjivao razinu fizičke atraktivnosti 20 muških i 20 ženskih lica koja su bila prezentirana u PowerPointu. Nezavisni su procjenjivači pri prikazu svake od ukupno 40 slika trebali odrediti percipirani stupanj fizičke privlačnosti na skali procjene od sedam stupnjeva (1-7, pri čemu „1“ označava nimalo privlačan/na, „4“ osrednje privlačan/na, a „7“ izrazito privlačan/na). Uz to, naglašeno im je da zaokruže broj slike na kojoj je prikazano lice koje im se čini (isuviše) poznato, u svrhu kontrole.

U svrhu odabira slika muškog i ženskog lica koji su po procjenama prosječno atraktivni, izračunata je prosječna atraktivnost za svaku fotografiju te je uzet prosječan rezultat za svaki spol (rezultati su se normalno distribuirali).

Odabrano je isto, rodno neutralno ime za sve tri mete – Vanja, kao i podaci o hobijima i dobi. *Jedino* u čemu su se tri različita profila razlikovala je bio podatak o kombinaciji spola i seksualne orijentacije te naravno, slike, ovisno radi li se u muškim metama ili pak ženskoj.

3.3.2. Glavno istraživanje

Istraživanje je provedeno uz pomoć PsyToolkit programa, pomoću kojeg je bilo moguće napraviti dizajn online eksperimenta. Korišten je mješovit nacrt 3x2, u kojemu je jedna nezavisna varijabla uključivala vrstu FB profila prijatelja/ice Vanje (hetero, homo muškarac ili hetero žena), a druga nezavisna varijabla odnosila se na vrstu savjeta koju on/ona pruža (savjeti o udvaranju/ akademskim pitanjima). Formirane su tri skupine ispitanica s obzirom na varijablu FB profila Vanje (raspoređeno po slučaju klikom na link online eksperimenta), a svaka od skupina je procjenjivala dobronamjernost savjeta iz obje domene.

Prikupljanje podataka je trajalo 10 dana tijekom druge polovice siječnja 2018. godine, rješavanje je trajalo kratko, oko 5 minuta.

Na početku eksperimenta, dana je uputa: *„U ovom istraživanju mogu sudjelovati jedino žene mlađe odrasle dobi koje su isključivo heteroseksualne spolne orijentacije, tj. koje romantično, emocionalno i seksualno privlače samo i jedino muškarci (koji su također heteroseksualci). Izričito molim da ostali potencijalni sudionici, koji ne ispunjavaju navedene uvjete, ne pristupaju dalje ovom istraživanju.“*

Nakon toga, slijedila je i generalna uputa kojom su sudionice dobile dovoljno informacija, no s obzirom na korištenu obmanu glede pravog istraživačkog pitanja, dana im je mogućnost kasnije povratne informacije: „*Poštovana, ovaj online eksperiment provodi se u svrhu izrade Završnoga rada studentice 3. godine preddiplomskog studija psihologije u Zadru. Istraživanje traje kratko, a tema je vrlo životna – ispituje se povjerenje u prijateljskim odnosima. Sudjelovanje je prvenstveno dobrovoljno i u potpunosti anonimno jer će se rezultati analizirati na razini grupe. Ukoliko budete imali ikakvih upita ili Vas bude zanimala povratna informacija o ovom istraživanju možete se javiti na navedenu e-mail adresu studentice koja ovo istraživanje provodi. Hvala svima na sudjelovanju!*“

Nakon početnih uputa, ispitanice su vidjele Vanjin FB profil te pročitale početni scenarij o svom upoznavanju (vidjeti pod *Prilozi*) i razvijanju bliskog odnosa s Vanjom, što je osigurano pomoću sljedeće rečenice: „*Zamislite da su prošli mjeseci i da ste uspostavili blizak prijateljski odnos s Vanjom.*“ Zadatak ispitanica bio je zatim, da se nakon svakog od deset pročitanih scenarija pokušaju što više uživjeti u situaciju i da procijene na skali od 7 stupnjeva razinu povjerenja, tj. Vanjinu dobronamjernost prema njima. Završno pitanje („*Koje je spolne orijentacije Vanja?*“) bilo je kontrola kojom bi se iz daljnje obrade eliminirali odgovori ispitanica koje nisu (ne)svjesno obratile pozornost na tu, ključnu informaciju. Pitanje je namjerno bilo koncipirano da bude otvorenog tipa, zbog manje mogućnosti slučajnog pogađanja koje bi bilo prisutno da se radilo o bipolarnom pitanju (50% vjerojatnost za (ne)točan odgovor).

4. REZULTATI

Tablica 1 Osnovni deskriptivni statistici (aritmetička sredina, standardna devijacija, koeficijent varijabilnosti) rezultata prosječne razine povjerenja u dvije vrste prijateljskih savjeta davanih od strane tri različita tip prijatelja s obzirom na spol i seksualnu orijentaciju (N=251).

Savjet	Prijatelj				
		<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>KV</i>
Udvaranje	Hetero muški	85	3.74	1.08	28.81
	Homo muški	74	4.50	1.04	23.15
	Hetero žena	92	3.82	0.98	25.68
Akademsko	Hetero muški	85	3.22	1.00	30.96
	Homo muški	74	3.80	1.04	27.40
	Hetero žena	92	3.08	1.16	37.50

Tablica 2 Ispitivanje značajnosti glavnih efekata vrste savjeta i tipa prijatelja te njihove interakcije na povjerenje koje žene imaju prema njemu (njoj).

	<i>SS</i>	<i>Stupnjevi slobode</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>P</i>
Savjet	52,723	1	52,723	117,566	0,000**
Prijatelj	47,455	2	23,728	15,259	0,000**
Savjet*Prijatelj	1,172	2	0,586	1,094	0,338

**p<.01

Utvrđeni su značajni glavni efekti oba faktora, uz razinu rizika manju od 1%, no njihov interakcijski doprinos se nije pokazao značajan, uz razinu rizika veću od 5%. Dakle, razina povjerenja koje žene imaju u prijateljske savjete varira ovisno o tome od kojeg prijatelja savjet dolazi te ovisno o vrsti samog savjeta.

Tablica 3 Naknadno ispitivanje značajnosti razlika između pojedinih parova aritmetičkih sredina pomoću Bonferronijeve korekcije razine rizika.

Savjet	Prijatelj	{1}	{2}	{3}	{4}	{5}	{6}
		3,739	4,497	3,820	3,224	3,800	3,080
1 Udvaranje	Hetero muški						
2	Homo muški	0,00**					
3	Hetero žena	1,00	0,00**				
4 Akademsko	Hetero muški	0,00**	0,00**	0,00**			
5	Homo muški	1,00	0,00**	1,00	0,00**		
6	Hetero žena	0,00**	0,00**	0,00**	1,00	0,00**	

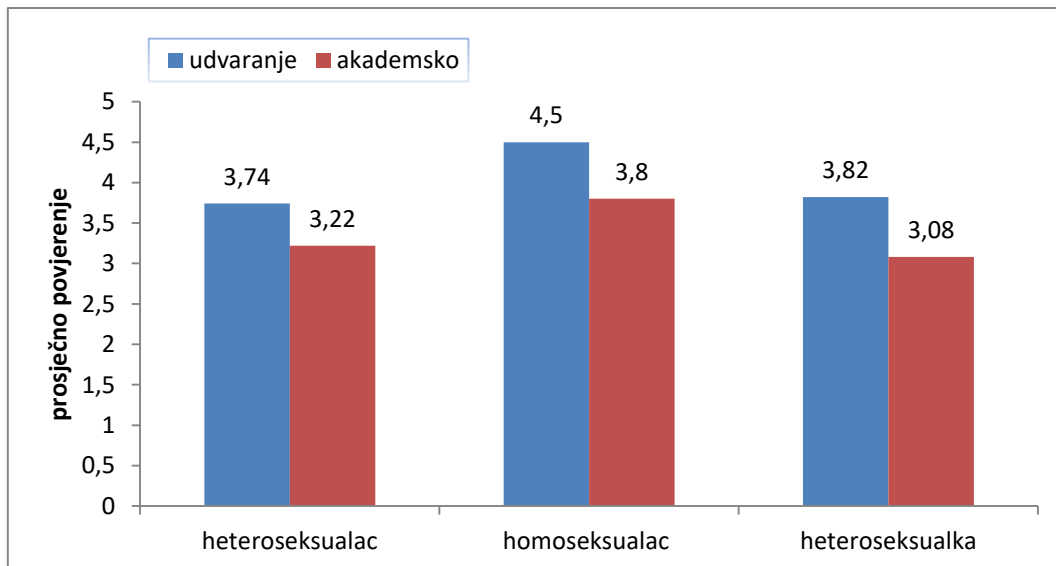
**p<.01

Daljnjom analizom (Tablica 3) detaljnije je provjereno između kojih parova aritmetičkih sredina razlika jest statistički značajna.

Glavni efekt vrste savjeta je potvrđen na sve tri razine druge varijable, vrsta prijatelja.

Naime, bez obzira na prijateljev spol i seksualnu orijentacije, žene značajno više vjeruju prijateljskim savjetima vezanim uz udvaranje, u odnosu na akademske.

Glavni efekt vrsta prijatelja je također potvrđen na objema razinama varijable vrsta savjeta ; značajno je veće povjerenje iskazano prema homoseksualcima u odnosu na heteroseksualne i žene i muškarce, dok ne postoji razlika u povjerenju iskazanom prema tim dvjema skupinama heteroseksualnih prijatelja. Drugim riječima, neovisno radi li se o savjetovanju vezanom za ljubavni ili akademski život, prijateljski savjeti homoseksualaca su prihvaćeni sa znatno većim povjerenjem, dok su s druge strane žene jednako (ne)povjerljive kada ih savjetuju heteroseksualni prijatelji i prijateljice.

Slika 1. Grafički prikaz razine povjerenja u dvije vrste savjeta (vezane uz udvaranje ili akademska pitanja) koje žene imaju prema trima skupinama prijatelja (heteroseksualnim, homoseksualnim muškarcima te heteroseksualnim ženama).

5. RASPRAVA:

Svrha ovog istraživanja bila je eksperimentalnim putem provjeriti varira li povjerenje koje mlade žene imaju u svoje prijatelje ovisno o njihovom spolu i seksualnoj orijentaciji, s obzirom na to radi li se o savjetima vezanim uz udvaranje ili pak u neseksualnom kontekstu, poput akademskog. Naime, oslanjajući se na saznanja iz evolucijske psihologije, budući da je opstanak vrste glavni evolucijski zahtjev kojega jedinke te iste vrste zadovoljavaju svojim reproduktivnim ponašanjem, glavni fokus je stavljen na prijateljske savjete o udvaranju potencijalnom romantičnom partneru. Iz te perspektive, ljudi bi trebali biti najdiskriminativniji glede upravo takve vrste savjeta, budući da je intraspolno i interspolno natjecanje glavna opasnost kroz koju pojedinci prolaze pri realiziranju romantičnih seksualnih odnosa. Drugim riječima, doza sumnjičavosti u iskrenost (ne)prijateljevih savjeta koji ima iste seksualne težnje kao i mi/ koji nas želi osvojiti bi u tom slučaju trebala biti povišena. Kako bi se dokazalo da je takvo predviđanje objašnjivo evolucijskim putem, bilo je potrebno pronaći još jednu važnu domenu prijateljskih savjeta, neseksualne prirode i samim time, koji ne bi imali jednak ponder evolucijske važnosti pri (ne)ostvarivanju date potrebe te je odabran akademski uspjeh, budući da su uzorak činile studentice.

Međutim, iako ove dvije domene mogu djelovati dijametralne te neupitno različite važnosti za opstanak vrste, živimo u 21. stoljeću kada veliki dio obrazovanog stanovništva čine žene, koje su sve asertivnije i androginije, a sve manje klasično feminine. Točnije, posljednjih tridesetak godina došlo je do promjena rodnih uloga općenito pa i unutar domene akademskih aspiracija. Iako muškarci i dalje drže monopol u svijetu rada, što se očituje u lakšem zapošljavanju na višim pozicijama i višim plaćama, kulturalne promjene su rezultirale sve kasnijom udajom i majčinstvom žena, čime se i njima, kao rastuće dominantnom spolu daje na pravo uživanje u povlasticama napornog i dosljednog akademskog rasta, koji rezultira zadovoljenjem potrebe za postignućem i višim ekonomskim resursima (Pekkarinen, 2012). U tom smislu, akademsko postignuće ne bi trebalo biti ništa manje bitno mladim ženama, studenticama, te je radi toga i postavljena hipoteza da neće biti razlike u iskazanom povjerenju prema prijateljima ovisno o vrsti savjeta.

Statističkom obradom rezultata predviđeno nije potvrđeno (Tablica 2). Naime, neovisno o tipu prijatelja od kojega savjet dolazi (hetero muški, homo muški, hetero žena), žene značajno više vjeruju savjetima o udvaranju, u odnosu na akademske, što bi značilo da su ipak diskriminativnije na potencijalnu manipulaciju od strane neiskrenog i prijetvornog prijatelja koja bi im ugrozila akademsko postignuće. Drugim riječima, ovakvi rezultati na indirektan

način ukazuju na logičan trend: budući da se radi o studenticama, mladim ženama koje su ionako selekcionirana skupina prema intelektualnim sposobnostima i ambicijama glede (budućeg) poslovnog života, očito im je trenutno ostvarenje u poslovnoj domeni bitnije nego ono u ljubavnom smislu, koje bi vodilo eventualnom majčinstvu i zanemarivanju karijere, budući da razvojne teorije jasno naglašavaju kako je put ka napretku u karijeri kod žena jako isprekidan upravo radi njihovih femininih uloga kao supruga i majki (Barnett i Hyde, 2001).

Treba imati na umu da dobivene rezultate treba interpretirati u svjetlu prosjeka dobi sudionica (22 godine). Drugim riječima, sudionice su mahom pripadnice nadolazeće odrasle dobi, perioda kojeg razvojne teorije smještaju između adolescencije i odrasle dobi, a kojeg obilježavaju manje intenzivne krize identiteta nego u adolescenciji, no jednako tako i intenzivna previranja i rastrganost radi osjećaja „u sredini“ - ne pripadanja svijetu odraslih s obzirom na svoju socijalnu i psihološku dob, iako kronološki i biološki gledano itekako pripadaju tom svijetu. To je doba previranja, istraživanja svih životnih mogućnosti, usredotočenosti na ono što želimo od sebe i života (Arnett, 2000). U tom smislu, jasno je da je mladim ženama, uz izbor partnera i osnivanje obitelji, prvi korak izgradnja vlastitog identiteta i ostvarenje sebe kao pojedinca pa i u smislu buduće karijere. Time bi se mogla objasniti veća diskriminativnost žena na eventualne pokušaje manipulacije u akademskom svijetu jer je ostvarenost u tom svijetu, s obzirom na njihovu dob i emancipirano društvo, ono što se od njih očekuje, premda to ne znači da nisu oprezne i na ljubavnom planu, no očito im je taj aspekt života nedovoljno u fokusu u ovom periodu života, kada je cilj gradnja nezavisnog, a ne međuzavisnog selfa, čija bi okosnica bila stabilna veza i kasnije majčinstvo.

Unatoč dobivenom, ipak je važno naglasiti da su obje istražene domene ženama važne za prilagodbu okolini i zahtjevima modernog društva te ih stoga ne treba promatrati kao komplementarne, već više kao međusobno nadopunjujuća dva područja od izrazite važnosti za optimalan razvoj ženskog identiteta. Još jedno moguće objašnjenje, koje praktično ujedinjava ove dvije domene života studentica jest da ženama akademske aspiracije služe i u svrhe reproduktivno adaptivnog ponašanja, tj. možda žene smatraju sebe privlačnijim partnericama za buduće romantične odnose ukoliko se ostvare u akademskom smislu. Naime, poznato je da pri odabiru partnera, oba spola visoko cijene humor i inteligenciju (Buss, 2012) pa je moguće da je ambicioznost na poslovnom planu jedan vid suvremene mimikrije, tj. prilagodbe promijenjenim rodnim ulogama te time indirektno pridonosi samom opstanku jedinki s najboljim kvalitetama, posebno ako pretpostavimo da akademski obrazovaniji posjeduju

kvalitetniji genski materijal radi kojeg su i uspjeli više, u odnosu na neobrazovane (Buss, 2012).

Drugi problem bio je provjeriti postoji li trend rastuće popularnosti prijateljstava hetero žena s homoseksualcima u odnosu na ona s ostalim ženama (s kojima mogu graditi intimne i povjerljive, emocionalne odnose, no koje im lako mogu postati suparnice za istog muškarca) te ona s muškim hetero prijateljima (koji su ženski zaštitnici, no i njima seksualno vrlo privučeni, što dodatno otežava nastanak opuštenog i povjerljivog prijateljskog odnosa). Dakle, radi izostanka intraseksualnih i interseksualnih obmanjujućih strategija, koje su česte u prijateljskim dijadama s hetero prijateljicama i prijateljima, očekivalo se da će žene iskazati veće povjerenje u prijateljske savjete homoseksualaca, no samo kada se oni odnose na udvaranje, što je povezano s evolucijski bitnim ciljem – reprodukcijom. S druge strane, takav efekt nije se očekivao u slučaju savjeta koji bi utjecali na akademsko postignuće, budući da je ambicioznost i potreba za postignućem na poslovnom planu ipak neseksualna domena, a potvrda te hipoteze bi išla u prilog već navedenom evolucijskom objašnjenju. Točnije, očekivalo se da će žene, u slučaju akademskih savjeta, jednako (ne)dobronamjernima procjenjivati savjete od sva tri tipa prijatelja, tj. da spol i seksualna orijentacija u tom slučaju nisu značajne varijable za različitu kvalitetu prijateljskog odnosa. Međutim, samo je jedan dio hipoteze potvrđen: žene općenito više vjeruju homoseksualcima u odnosu na druge prijatelje, kojima vjeruju podjednako, neovisno o tipu savjeta (Tablica 3.).

Što se tiče potvrđenog dijela hipoteze, objašnjenje je sukladno evolucijskim pretpostavkama: dobitci i troškovi prijateljstava su glavna okosnica koju pojedinac razmatra kada donosi odluku treba li nekome vjerovati, pokazati svoju ranjivu stranu, potražiti pomoć i slično. Glavna prednost raznospolnih prijateljstava je informacijska razmjena o suprotnom spolu (Canary i Emmers Sommer, 1997), čime sami postajemo bolji partneri, s više razumijevanja koje inače nedostaje u heteroseksualnim vezama te se općenito baza potencijalnih budućih partnera proširuje. S druge strane, žene u istospolnim prijateljstvima profitiraju na drugačiji način – razvijanjem emocionalne bliskosti i intime (Grigoriou, 2004). Međutim, prijateljstva lako mogu postati maladaptivna, što se očituje u prevladavanju troškova nad dobitcima (Buss, 2012) jer ukoliko pojedinčev prijatelj npr. otkrije povjerljive podatke neprijateljima ili pak manipulira svojim naivnim prijateljem, osim što je povjerenje trajno narušeno, pojedinac može izgubiti puno toga, poput npr. pristupa potencijalnom romantičnom partneru. Zlonamjerna hetero prijateljica bi se u toj situaciji, boreći se za istog partnera pokušala „okoristiti“ intraspolnim tehnikama (npr. samopromoviranje, ponižavanje suparnice,

manipulacija suparnicom i željenim partnerom), dok bi hetero prijatelj koristio interspolne strategije (npr. isticanje dominantnosti/resursa, hvalisanje, uljepšavanje vanjskog izgleda, prikazivanje sebe u socijalno poželjnom obliku i sl.) te bi nastojao svoje seksualne tenzije, prema svojoj najčešće naivnoj prijateljici i realizirati, budući da mnoga istraživanja potvrđuju da se muška i ženska percepcija njima upućenog seksualnog interesa kod raznospolnih hetero prijateljstava uvelike razlikuje: muškarci takav odnos češće smatraju tek prvom etapom budućeg romantičnog odnosa (Bleske Reчек i Buss, 2001).

U tom smislu, u odnosu s homoseksualcima žene itekako više profitiraju jer dobitci takvih prijateljstava neupitno dominiraju nad troškovima. Naime, oni im pružaju više pažnje, dive im se, neovisno o fizičkom izgledu (Cho, 2001; Warren, 1976), izraženijeg su seksipila, cijene svoje tijelo više nego žene koje nemaju homo prijatelje (Barlett i sur., 2009). Osim toga, budući da su homoseksualci muškarci, informiraju ih o muškom svijetu, pružaju im sigurnost i zaštitu, a bez seksualnih tenzija te uspostavljaju emocionalno blizak odnos, sličan ženskim istospolnim prijateljstvima, bez zadržke mogu raspravljati o svojim mislima i osjećajima (Grigoriou, 2004). Dakle, takva specifična prijateljstva kao da ujedinjuju najveće prednosti odnosa sa prijateljima i prijateljicama, bez njihovih potencijalnih „opasnosti“ te se stoga s pravom mogu smatrati najfunkcionalnijima pa je jasno zašto im žene najviše vjeruju kada se radi o savjetima tipa: „Koja haljina mi bolje pristaje?“, „Misliš li da je on dobar odabir za mene?“ i slično.

Međutim, s obzirom na dobiveno opće značajnije povjerenje u homoseksualce i izvan seksualne, tj. evolucijske domene, očito da postoje još brojni neistraženi mehanizmi koji ova prijateljstva čine toliko ugodnima, a koji nisu vezani toliko za davnu prošlost i evoluirane sklonosti naših predaka, koliko za novije trendove u modernom društvu.

Budući da se radi o studenticama koje većinu vremena provode s kolegama, poznanicima i prijateljima u akademskom okruženju, očigledno je da, brojčano gledano, glavne rivale u pogledu akademskog postignuća čine heteroseksualne osobe, koje i inače dominiraju u populaciji. Kako su homoseksualne osobe općenito manje zastupljene u populaciji te zbog izražene homofobije u društvu ne ističu javno svoju seksualnost, moguće je da su brojne ispitanice koje su sudjelovale u istraživanju na pitanja odgovarale na temelju svoje sheme o homoseksualcima, tj. svoje implicitne teorije, koja je vrlo vjerojatno dodatno iskrivljena popularnim serijama i filmovima koji još dodatno prenaglašavaju razlike između pojedinaca različitog spola i seksualnih orijentacija. Konkretnije, homoseksualni su muškarci prikazani kao jedni od glavnih aktera modne industrije, koji se zanimaju za estetiku i općenito imaju

brojne ponašajne afinitete poput hetero žena čime sudjeluju u brojnim zajedničkim hobijima. Dakle, za pretpostaviti je da je ipak većina žena odgovarala na temelju svoje sheme kojom popunjavaju praznine radi nepostojećeg odnosa s homoseksualcima, a manje radi direktnog iskustva s njima, iako navedeno ovim istraživanjem nije bilo ispitano. Ipak, sve navedeno ne bi trebalo predstavljati problem glede savjeta za udvaranje jer evolucijski problemi jesu do te mjere bitni da se rješavaju na nesvjesnoj, implicitnoj razini, instinktivnim odgovorima poput recimo ljubomore. No, navedeno može objasniti rezultate glede akademskih savjeta, gdje je s razlogom neočekivano da žene nisu nimalo nepovjerljive prema homoseksualcima.

Ne postoje ikakvi znanstveni dokazi kojim bi se moglo tvrditi da homoseksualni muškarci ne mogu biti i nisu ravnopravni heteroseksualnim ženama s obzirom na stupanj akademske obrazovanosti i inteligencije, dok postoje kontroverzne teorije koje su iznjedrile hipoteze o višoj inteligenciji homoseksualnim osoba kao vid bolje prilagodbe evolucijski novijim problemima, poput hipoteze o interakciji Načela savane i inteligencije (Kanazawa, 2012). Detaljnije, prema Kanazawi (2012), za inteligentnije pojedince je vjerojatnije da stječu i imaju sklonosti koje predstavljaju relativnu evolucijsku novinu u odnosu na manje inteligentne, dok opća inteligencija nema utjecaja na ponašajne obrasce koji nisu evolucijska novost. U tom smislu, budući da etnografska istraživanja tradicionalnih društava pokazuju da je ekskluzivna homoseksualnost bila rijetkost u prošlosti naših predaka, ovom hipotezom se predviđa da će se samo inteligentnije osobe izjasniti i upustiti u homoseksualno ponašanje.

Osim toga, određeni drugi faktori, poput motivacije za postignućem, više su povezani sa samim doživljajem uspjeha u akademskoj domeni. Stoga, neočekivani rezultati su tim više izazovni za objasniti - moguće da je prevladao stereotip „lijepo je dobro“, gdje su žene na temelju svoje sheme definitivno bile pristrane prema svojim, možda samo u mislima, „kompićima“ te su ih pozitivno procijenile u obje domene.

Također, kako je istraživanje obuhvaćalo online eksperiment, upitna je reprezentativnost uzorka. Naime, budući da je sama uputa, iako diskretno, ipak obuhvaćala ključne pojmove poput „seksualna orijentacija“ i slično, moguće je da je time privukla samo one ženske osobe koje su ionako pristrane u smislu da općenito pozitivno gledaju na seksualnu raznolikost te podržavaju LGBT zajednicu pa samim time i „miješana“ prijateljstva ili su pak dijelom njih i same. Nadalje, čak ako pretpostavimo da su u istraživanju odlučile sudjelovati i one žene s rigidnijim pogledom na navedeno, upitno je jesu li uspješno završile eksperiment, tj. moguće je da je od jako velikog broja nedovršenih i zabilježenih, no ne uzetih u obzir pri analizi (čak 338 odgovora, što je više od 100% onih koji su činili konačne rezultate ovog istraživanja),

većina odgovora upravo od takvih sudionica, čime opet dolazimo do lažne pozitivne pristranosti. Općenito, u istraživanja koja se bave tematikama iz područja ljudske seksualnosti, poseban problem je upravo navedeno – postoje određene karakteristike dobrovoljaca kojima se bitno razlikuju od nedobrovoljaca za sudjelovanje u tim istraživanjima, čime je ugrožena generalizabilnost, tj. vanjska valjanost ovakvih i sličnih istraživanja. Naime, u usporedbi sa pojedincima koji se ne odlučuju na dobrovoljno sudjelovanje u takvim istraživanjima, dragovoljci imaju općenito više seksualnog iskustva, manje tradicionalnih stavova o seksualnosti, postižu više rezultate na mjerama poštovanja vlastite seksualnosti, traženja seksualnog uzbuđenja te samomotrenju, a uz to pokazuju i veće tendencije interpersonalne eksploatacije (Wiederman, 1999).

Ograničenja ovog istraživanja djelomično su već spomenuta. Prvo, online metodom je postignuta znatno manja mogućnost kontrole, nego da je eksperiment proveden uživo. Drugo, upitna je reprezentativnost uzorka, iako su brojni gradovi RH bili zastupljeni, moguće je da je iz svakog grada sudjelovao sam pristrani poduzorak. Treće, uputa i scenariji su fiktivne, tj. imaginativne prirode, tako da su sudionice odgovarale na ono što one misle o takvoj situaciji i koliko bi nekome vjerovala, dok stvarno ponašanje ne mora biti u skladu s njihovim iskazanim stavom i namjerom, pogotovo budući da tematika ovog istraživanja graniči sa socijalno osjetljivom te je socijalno poželjno odgovaranje vrlo vjerojatno, budući da je društveno prihvatljivija prikrivena, a ne izravna homofobija. Četvrto, prijateljski savjeti, koji su činili glavni podražajni materijal, bili su osmišljeni od strane eksperimentatorice te nije provedena procedura koja je inače uobičajena pri konstrukciji skala te su time psihometrijske karakteristike tih čestica dovedene u pitanje. Prvenstveno je upitna njihova sadržajna i konstruktiva valjanost, budući da je neopravdano, no vrlo lako izmiješati karakteristike rodni uloga sa različitim seksualnim orijentacijama. Nadalje, eksperimentatorica je prilikom njihova osmišljavanja vodila računa da ne budu isključivi u smislu da se ipak simulira *određena* doza sumnjičavosti u njihovu dobronamjernost, međutim nedovoljan fokus je stavljen na ujednačenost scenarija u dvije domene, u smislu da su se „loše namjere“ trebale podjednako nazirati na svim razinama prijateljskih savjeta u dvjema domenama. Svi ovi metodološki nedostaci itekako su mogli utjecati na dobivene rezultate i odbacivanje postavljenih hipoteza. Preporuka za buduća istraživanja jest ispitati stvarno povjerenje između navedenih prijateljskih dijada te se ne ograničiti samo na homoseksualce i hetero žene. Poseban apel ide na relativnu neistraženost lezbijskih prijateljstava, posebno radi neistraženosti navedene

tematike, što je logično, budući da se moderno društvo tek odnedavno počelo „buditi“ glede prihvaćanja ljudske seksualnosti, bez rigidne muško-ženske heteroseksualne dominacije.

Također, intraspolne i interspolne strategije bi se mogle i direktno opažati, u realnim situacijama. Osim toga, nužno je istražiti kakav utjecaj na čestinu i intenzitet korištenja ovih strategija imaju neki drugi faktori, poput statusa veze ili fizičke atraktivnosti, kada govorimo o ženskim istospolnim prijateljstvima, primjerice. U ovom istraživanju, status romantične veze nije se kontrolirao, budući da je osnovna pretpostavka evolucijske psihologije da su biološki zasnovani mehanizmi u ponašajnim obrascima do te mjere snažni da se manifestiraju u implicitnom, nesvjesnom obliku te se njima ne može manipulirati. Ipak, logična je pretpostavka da promijenjeni uvjeti okoline nužno potiču i *neku* promjenu u ponašanju pa bi time bilo zanimljivo istražiti mijenja li se, recimo kod žena čestina korištenja istospolnih obmanjujućih strategija u funkciji razine fizičke atraktivnosti ili njihovog statusa romantične veze.

Zaključno, upravo radi neistraženosti kvalitete prijateljskih odnosa prijatelja različitih seksualnih orijentacija, mogućnosti za buduće istraživače su brojne. Područje istraživanje je ogromno te zasigurno neće još skoro biti iscrpljeno. Eventualni podsjetnik koji ide svima onima koji se odluče na istraživanje određenog aspekta ovakvih odnosa je da je ipak najbolje započeti kvalitativnom metodom, a u idućim fazama istraživanja primijeniti kvantitativnu metodu, kako bi se prikupile relevantne informacije za novo područje. Sve u svemu, dobiveni rezultati bili su vrlo izazovni za objasniti te je očigledno da se na prijateljstvo, kao jako važan interpersonalan odnos, ne može gledati isključivo iz evolucijske perspektive, već da je nužno potražiti objašnjenja dobivenog izvan te domene, tj. očito je adaptacija modernom društvu ključna za opstanak u istom.

6. ZAKLJUČCI:

1. Bez obzira savjetovao ih heteroseksualni prijatelj, prijateljica ili homoseksualni prijatelj, žene značajno više vjeruju prijateljskim savjetima vezanim uz udvaranje, nego vezanim uz akademska pitanja.
2. Razina povjerenja u prijateljske savjete značajno je viša kada savjeti dolaze od strane homoseksualnih muškaraca, u odnosu na heteroseksualne prijatelje i prijateljice, kojima žene vjeruju jednako, neovisno o kojem tipu savjeta je riječ (bilo akademski, bilo za udvaranje).

7. LITERATURA:

- Afifi, W. A. i Faulkner, S. L. (2000). On being 'just friends': The frequency and impact of sexual activity in crosssex friendships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 17, 205–222.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties". *American Psychologist*. 55 (5), 469–480.
- Baiocco, R., Santamaria, F. i Lonigro, A. (2014). Beyond Similarities: Cross-Gender and Cross-Orientation Best Friendship in a Sample of Sexual Minority and Heterosexual Young Adults. *Sex Roles*, 70,110–121.
- Bank, B. i Hansford, S. (2000). Gender and friendship: Why are men's best same-sex friendships less intimate and supportive? *Personal Relationships*, 7(1), 63-78.
- Barlett, N. H., Patterson, H. M., VanderLaan, D. P. i Vasey, P. L. (2009). The relation between women's body esteem and friendships with gay men. *Body Image*, 6, 235-241.
- Barnett, R. C. i Hyde, J. S.(2001). Women, Men, Work, and Family. *American Psychologist* 56, 781-796.
- Berk, L. E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Bleske, A. L. i Buss, D. M. (2000). Can men and women be just friends? *Personal Relationships*, 7, 131–151.
- Bleske-Rechek, A. L., & Buss, D. M. (2001). Opposite-Sex friendship: Sex differences and similarities in initiation, selection and dissolution. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27, 1310-1323.
- Bleske-Rechek, A., Somers, E., Micke, C., Erickson, L., Matteson, L., Stocco, C., Schumacher, B. i Ritchie, L. (2012). Benefit or burden? Attraction in cross-sex friendship. *Journal of Social and Personal Relationships*, 29, 569–596.
- Bosanac, G. i Bjelić, N. (2002). Homoseksualnost, preuzeto s <http://www.gay.hr/opsirno-177.php>
- Bubaš, G. i Bratko, D. (2007). Faktorska struktura pravila u prijateljskim vezama i njihova povezanost s osobinama ličnosti. *Društvena istraživanja*, 16 (6 (92)), 1175-1199.
- Buss, D.M. (2012). *Evolucijska psihologija: Nova znanost o umu*. Zagreb: Naklada Slap.
- Buss, D.M. i Schmitt, D.P. (1993) Sexual Strategies Theory: An Evolutionary Perspective on Human Mating. *Psychological Review*, 100, 204-232.

- Canary, D. J. i Emmers-Sommer, T. M. (1997). *Sex and gender differences in personal relationships*. New York: Guilford.
- Cho, M. (2001). *I'm the one that I want*. New York: Ballantine Books.
- Cox, A. i Fisher, M. (2011). Four strategies used during intrasexual competition for mates. *Personal Relationships*, 18(1), 20-38.
- Ellis, B. J. i Symons, D. (1990). Sex differences in fantasy: An evolutionary psychological approach. *Journal of Sex Research*, 27, 527-556.
- Grigoriou, T. (2004). *Friendship between gay men and heterosexual women: An interpretive phenomenological analysis*. London, England: London South Bank University, Families and Social Capital ESRC Research Group.
- Halatsis, P. i Christakis, N. (2009). The challenge of sexual attraction within heterosexuals' cross-sex friendship. *Journal of Social and Personal Relationships*, 26, 919–937.
- Hopcke, R. H. i Rafaty, L. (1999). *Straight women, gay men: Absolutely fabulous friendships*. Berkley, California: Wildcat Canyon Press.
- Kanazawa, S. (2012). Intelligence and Homosexuality *Journal of Biosocial Science*, 1-29
- Kaplan, D. L. i Keys, C. B. (1997). Sex and relationship variables as predictors of sexual attraction in cross-sex platonic friendships between young heterosexual adults. *Journal of Social and Personal Relationships*, 14, 191-206.
- Koenig, B. L., Kirkpatrick, L. A. i Ketelaar, T. (2007). Misperception of sexual and romantic interests in opposite-sex friendships: Four hypotheses. *Personal Relationships*, 14, 411-429.
- K. Lacković-Grgin i V. Čubela Adorić (2006). *Odabrane teme iz psihologije odraslih*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Larsen, R.J. i Buss, D.M.(2008). *Psihologija ličnosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Lenton, A. P. i Webber, L. (2006). Cross-sex friendships: Who has more? *Sex Roles*,54(11–12), 809–820.
- Malone, J. (1980). *Straight women/gay men: A special relationship*. New York: Dial Press.
- Meyer, I. H. (2003a). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin*, 129, 674–697
- Moon, D. (1995). Insult and inclusion: The term fag hag and gay male community. *Social Forces*, 74, 487-510.

- Parmač, M. (2005). Stavovi studenata prema osobama homoseksualne orijentacije. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Pekkarinen, T. (2012) Gender Differences in Education. Discussion Paper Series IZA DP. NO. 6390, Germany.
- Reeder, H. (2003). The effect of gender role orientation on same-and cross-sex friendship formation. *Sex Roles*, 49(3–4), 143–152.
- Russell, E. M., DelPriore, D. J., Butterfield, M. E., i Hill, S. E. (2013). Friends with benefits, but without the sex: Straight women and gay men exchange trustworthy mating advice. *Evolutionary Psychology*, 11, 132-147.
- Russell, E.M., Ta, V.P., Lewis, D. M. G., Babcock, M.J. i Ickes, W. (2015). Why (and When) Straight Women Trust Gay Men: Ulterior Mating Motives and Female Competition. *Archives of Sexual Behaviour*, 46(3), 763-773.
- Salkičević, S. (2014). Some determinants of opposite-sex friendships initiation and dissolution. *Review of Psychology*, 21(1),31-39
- Schmitt, D. P. (2005a). Measuring sociosexuality across people and nations: Revisiting the strengths and weaknesses of cross-cultural sex research [Response]. *Behavioral and Brain Sciences*, 28, 297–311.
- Schmitt, D. P. (2005b). Sociosexuality from Argentina to Zimbabwe: A 48-nation study of sex, culture, and strategies of human mating. *Behavioral and Brain Sciences*, 28, 247–275.
- Schmitt, D. P., Shackelford, T. K., Duntley, J., Tooke, W. i Buss, D. M. (2001). The desire for sexual variety as a key to understanding basic human mating strategies. *Personal Relationships*, 8, 425-455.
- Tillmann-Healy, L. M. (2001). *Between gay and straight: Understanding friendship across sexual orientation*. Walnut Creek, CA: Altamira Press.
- Tomašević, L. (2003). Fenomenologija i moralna prosudba homoseksualnosti. *Crkva u svijetu*, 38 (2), 241 - 263.
- Tomić, I. i Čepulić, D.B. (2013). Predviđanje homofobije: uloga demografskih obilježja, kontakta s homoseksualnom populacijom i ambivalentnih stavova prema ženama i muškarcima. Neobjavljeni rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

- Tooke, W. i Camire, L. (1991). Patterns of deception in intersexual and intrasexual mating strategies. *Ethology and Sociobiology*, 12, 345–364
- Želeskov-Đorić, J., Pedović, I. i Hedrih, V. (2009). Funkcije prijateljstva i osobine ličnosti. *Psihologija*, 42(3), 341-356.
- Warren, C. A. (1976). Women among men: Females in the male homosexual community. *Archives of Sexual Behavior*, 5, 157-169
- Weger, H., Jr. i Emmett, M. C. (2009). Romantic intent, relationship uncertainty, and relationship maintenance in young adults' cross-sex friendships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 26, 964-988.
- Wiederman, M.W. (1999). Volunteer bias in sexuality research using college student participants. *The Journal of Sex Research*, 36(1), 59-66.

8. PRILOZI:

8.1. Facebook profil virtualnog prijatelja/prijateljice Vanje i početni scenarij

Zamislite da ste prošlu večer upoznali Vanju pri izlasku u provod. Bili ste sa svojim prijateljima, no s Vanjom ste odmah „kliknuli“ i steknuli dojam da se radi o vrlo ugodnoj, iskrenoj i zabavnoj osobi. Sutradan ujutro, nakon cjelonoćnog provoda, prijavljujete se na Facebook i vidite među obavijestima Vanjin zahtjev za prijateljstvom. Instinktivno kliknete na profil svog novog FB prijatelja te otvorite jedinu dostupnu sliku, uz koju pišu i neke informacije o Vanji, koje sinoć niste saznali. (Dobro proučite Vanjin profil.)

8.2. Savjeti vezani uz udvaranje

1. *Spremate se u noćni provod te Vam Vanja savjetuje da ipak odjenete onu drugu haljinu, a ne onu koju ste prvotno htjeli obući jer smatra da Vam ta druga puno bolje pristaje s obzirom na Vašu tjelesnu građu.*

2. *S Vanjom ste na rođendanu zajedničke prijateljice. Primijetili ste da je među nazočnima i mladić koji Vam se već neko vrijeme sviđa. Dj pušta Vašu omiljenu glazbu, atmosfera je opuštena, Vi ste malo pripiti te odlučujete prići svojoj simpatiji. Međutim, Vanja Vam govori da to nije dobra ideja, da misli da potencijalni nije dobar odabir za Vas jer su baš maločas imali priliku popričati međusobno.*

3. *Marko je mladić kojem se sviđate još otkad ste krenuli na fakultet te Vas je jučer pozvao na spoj. Potajno ste to i priželjkivali, uzbuđeni ste i sad ne možete dočekati sastanak s njim. No, Vanja Vam savjetuje da ga odbijete jer kruže glasine da je on sklon kratkotrajnim aferama, odnosno ženskar.*

4. *S Vanjom ste u omiljenoj pizzeriji. Za stolom dijagonalno od vas sjedi jedan vrlo atraktivan mladić te ste odmah uspostavili kontakt očima. U međuvremenu, ugostitelj donosi vašu pizzu, koja je bila vrlo ukusna, baš po Vašem ukusu. U jednom trenutku, vidite kako se „Zgodni“ približava Vašem stolu, postajete jako nervozni i popravljate odjeću i kosu, no Vanja Vam kaže da Vam je među zubima zapalo hrane, a još Vam se i ruž razmrljao. Daje Vam savjet da Vi brzi pojurite do toaleta „popraviti stanje“, a njih dvoje će dotad proćaskati te će time Vanja „spasiti situaciju“ dok se Vi ne vratite.*

5. *Na kavi ste s Vanjom tijekom sunčanog subotnjeg dopodneva. Povjeravate se oko toga da se već dva mjeseca „gledate“ s jednim Ivanom i čini Vam se da je i on zainteresiran, pogotovo jer se svako malo susrećete (na fakultetu, knjižnici, u menzi), no još uvijek Vam nije prišao i ne razumijete u čemu je problem. Ispostavi se da je Ivan Vanjin poznanik i savjetuje Vam da biste trebali biti spontaniji i prići mu jer je on jako sramežljiv. Osim toga, Vanja iz osobnog iskustva zna da jaka ženska osobnost i nezavisnost privlači muške više nego izigravanje nedostižne dame.*

8.3. Savjeti vezani uz akademski uspjeh

1. *Vanja i Vi razmišljate o prijavi za stipendiju jer oboje ste savjesni i marljivi studenti. Vanja Vam sugerira da se ne prijavite na stipendiju za izvrsnost jer smatra da je uzaludno, da nemate dovoljno visok prosjek te da je bolje da prijavite drugu vrstu stipendije, koju ćete sigurno dobiti, no s kojom biste imali manja mjesečna primanja negoli s onom za izvrsnost.*

2. Uskoro Vam kreću ispitni rokovi. Jedan kolegij polazete zajedno s Vanjom. Predlaže Vam da na ispitu zajedno „suradujete“ tako što će svatko naučiti pola od ukupno gradiva. Međutim, Vi niste sigurni koliko je to poštena i dobra strategija jer inače nikad niste voljeli varati, dok je to Vanji uobičajena ispitna strategija.
3. Kako biste mogli izaći na ispit iz kolegija kojeg pohađate zajedno s Vanjom, morate napisati esej na zadanu temu. Vanja želi pročitati Vaš esej, ističući da ne želi prepisati od Vas, već da samo želi shvatiti formu eseja.
4. Svi su u grupi odabrali svoje seminarske teme, jedino Vi i Vanja niste. Od te preostale dvije teme, načuli ste od kolega da je tema A puno teža od teme B, no Vanja Vas uvjerava u suprotno i dobrovoljno se odlučuje „žrtvovati“ odabirom teme B, za koju tvrdi da je teža jer se radi o predmetu iz kojeg ima bolju ocjenu od Vas, a koji Vama nije najomiljeniji, ali ipak želite i Vi što višu konačnu ocjenu.
5. Sutrašnje predavanje iz Vašeg najomraženijeg kolegija počinje u osam sati ujutro i žalite se Vanji kako Vam je to prerano jer ste više večernji nego jutarnji tip. Najradije biste ostali prespavati to predavanje, no imate već tri izostanka, što znači da bi Vam svaki naredni onemogućio pravo na potpis. Stoga, niste sigurni što napraviti. Vanja Vas uvjerava da ne trebate brinuti jer stariji studenti govore da taj profesor na kraju ipak nije toliko strog glede dolazaka.